

De vaticaanse vergadering van 1869-1870 geen algemeen concilie

<https://hdl.handle.net/1874/233876>

mm 010376

319.E.4b.

**CENTRALE OUD-KATHOLIEKE
BIBLIOTHEEK.**

Universiteits-bibliotheek, Utrecht.

DE VATIKAANSCHIE VERGADERING

van 1869—70,

GEEN ALGEMEEN CONCILIE.

OPENLIJK ANTWOORD

VAN

PROF. DR. J. FRIEDRICH,

OP ZIJNE EXCOMMUNICATIE

DOOR ZIJN HOOGWAARDE,

DEN AARTSBISSCHOP VAN MUNCHEN—FREISING.

(Uit het Hoogduitsch.)

DORDECHT,
BLUSSÉ & VAN BRAAM.

1871.

Hoogwaarde Aartsbisschop!

Onder dagteekening van den 18^{den} April heeft uwe excellentie de hoogste kerkelijke straf, waarover gij beschikken kunt, over mij uitgesproken. Zij trof mij op dat oogenblik te zwaarder, omdat gij mij uit het heiligdom verdreeft juist *vóór* den Zondag, waarop ik den verjaardag van mijn eerste misoffer pleeg te vieren. Steeds was het mij een aangename herinnering mijn priesterlijke loopbaan te hebben aangevangen met de verkondiging van dat gedeelte der Evangeliën, waarin de Heer ons wordt voorgesteld als *de goede Herder*, het ware voorbeeld voor bisschoppen en priesters. Of gij nu, hoogwaarde heer, aartsbisschop! met mij gehandeld hebt naar het voorbeeld van onzen Heiland, zal het volgend schrijven leeren, waartoe ik mij noodzakelijk verplicht gevoel, omdat ieder beroep van uw vonnis op een hoogere kerkelijke macht, die evenzeer partij is in de zaak, mij onmogelijk voorkomt.

Open en rond zal ik de waarheid zeggen, omdat ik niet wil, dat ooit, en zoo ook nu niet, op mij de ongehoorde beschuldiging zal worden toegepast, die de bisschop KETTELER van Mainz heeft uitgesproken: *Geen bisschop verneemt in zijn diocees de waarheid uit den mond zijner ondergeschikte geestelijkheid, enkel en alleen reeds wegens zijne hoogere rechtsmacht*; — onder alle beledigingen de smartelijkste, die ik te Rome, uit den mond van een bisschop

zelve heb moeten hooren, zonder dat ook maar één enkele bisschop onder de aanwezigen (waar- onder ook vele Beijersche) den handschoen opnam voor zijne zoo smadelijk beleedigde geestelijkheid.

Dikwijls deden de bisschoppen, en voornamelijk zijn hoogw. van Augsburg, een beroep op de geschiedenis. *De geschiedenis moest eens, zoo sprak hij, ten gerichte mogen zitten en oordeel uitspreken over dit concilie, over de ontzaggelijke verdrukkingen en de onwaardige behandeling, welke de minderheid moet ondervinden!* Toen ik, walgende van al die buitensporige erbarmelijkheden, waarvan ik te Rome getuige moest zijn, en in de volle en nu volkomen waar geblekene overtuiging, dat het concilie inderdaad geëindigd was en dat nog slechts eenige spreek-oefeningen zonder beteekenis gehouden konden worden, in het begin van Mei het besluit nam om huiswaarts te keeren, toen maakte mij een Pruisisch bisschop (die intusschen later met allen spoed den Fulda'schen herderlijken brief onderteekende) de opmerking: *Ge moest hier wezentlijk nog wat langer blijven, want 't is noodzakelijk, dat de mannen der geschiedenis ten gerichte zitten over deze snoode handelingen.* Van een algemeen concilie kon er, volgens hem, onmogelijk sprake zijn. Slechts over één ding verwonderde hij zich, dat *namelijk al de Duitsche bisschoppen nog niet uit hun vel waren gesprongen.* En uit welk oogpunt hij de geschiedenis van het Vatikaansch concilie wenschte te zien opgevat, kan ook nog blijken uit een andere opmerking, die dezelfde man mij meedeelde, dat *het bij ons in een vergadering van schoenlappers nog veel fatsoentlijker toeging, dan op het concilie.* — Hij had er nog maar de oorzaak moeten bijvoegen, waaruit dit verschijnsel kan verklaard worden en die geen andere is, dan dat op

zulk een schoenmakersvergadering gesproken wordt over hetgeen men kent en begrijpt, terwijl op het concilie werd gesproken over dingen die men niet kende en niet begreep. Ik kan bewijzen, — en niemand zal in staat zijn mij van het tegendeel te overtuigen — dat bijv. geen der Duitsche bisschoppen, met uitzondering van een enkele, de kwestie der onfeilbaarheid vóór zijn reis naar Rome grondig onderzocht had, of te Rome onderzoeken konde en onderzocht; en ik moet ronduit zeggen, dat juist *dit* zoo vreesselijk pijnigend was voor mijn gevoel: getuige te moeten zijn van deze ongelooflijke onmacht op godgeleerd gebied ⁽¹⁾ en van dit volslagen gebrek aan wetenschappelijke methode ⁽²⁾. Het scheen, dat enkele mannen niet eens bij machte waren onderscheid te maken tusschen oppositie op grond van *ontijdigheid*, en oppositie op grond van *beginnselen*; zoo toch alleen is bijv. de houding te verklaren van den bisschop KETTELER, die een geschrift ronddeelde (nu opgenomen in mijne *Documenta ad illustrandum concilium Vaticanum anni 1870*), hetwelk rechtstreeks en niet minder kras dan „JANUS” de leer der onfeilbaarheid zelve bestreed, terwijl hij des niet te min beweerde, slechts te behooren tot degenen die meenden, dat *de tijd nog niet rijp was voor dit leerstuk*. Ja, hij beweerde zelfs tot algemeene verbazing, dat zijn geschrift slechts gericht was tegen de *opportunitéit*, of *tijdigheid* der afkondiging; zoodat de bisschop HEFELE — ik heb ’t uit een zeer betrouwbare bron — op luimige wijze hem toevoegde: *’t Is best mogelijk! Gij zijt een Rijnfrank, en gij Rijnfranken zijt schrandere lieden; gij ziet dat duidelijk; doch ik ben maar een domme Zwaab, en kan dat zoo niet zien.*

Naardien ik nu bepaaldelijk het gebied der kerkelijke geschiedenis tot werkkring heb, en uit dit

standpunt het concilie beschouwde, terwijl ik besloten had alles, wat ik maar kon te weten komen deels in een dagboek te vereenigen, dat ik in de koninklijke hof- en staatsbibliotheek van Munchen hoop te deponceeren, deels te vereenigen in een verzameling van documenten; terwijl ik nog bovendien het geluk (of liever gezegd het ongeluk) had van de verschillendste zijden op bijzondere wijze te worden ingewijd in den loop der concilie-discussien, was ik in staat reeds spoedig, misschien spoediger dan een ander, den afloop der zaak te voorzien. En in mijn dagboek staan dan ook feitelijk reeds sedert het begin van Maart bijna op iedere bladzijde opmerkingen, welke het geheele verloop, tot op het huidige standpunt toe, zoo duidelijk en bepaald mogelijk voorspellen.

Sedert namelijk de herziene *Orde van werkzaamheden* was uitgekomen, was eigenlijk ook het concilie ten einde; en was alles, wat de minderheid als zoodanig nog deed, — ik wil niemand in het bijzonder te nakomen — voor den kalmen en opmerkzamen beschouwer verlaagd tot niets meer dan (om mij te bedienen van een uitdrukking, die ik reeds te Rome bezigde) een *spiegelgevecht*. En dat oordeel wordt heden bevestigd door de handelingen der meeste bisschoppen sedert den bekenden Fulda'schen herderlijken brief, tot aan het jongste schrijven van u hoogwaarde. Want wanneer de protesten en ingediende stukken der minderheid te Rome werkelijk iets hebben moeten beteekenen, dan kunnen die hoogwaarde bisschoppen nu onmogelijk zoo spreken, als zij, naar wij weten, doen ⁽³⁾; spreken ze echter waarheid in hunne tegenwoordige herderlijke brieven, dan was al wat ze te Rome deden, niets anders dan een *spiegelgevecht*. Dit zelfde blijkt ook nog duidelijk daaruit, dat de minderheid van het concilie

het altijd maar bedaard toeliet, dat noch de paus, noch het concilie zich iets gelegen liet liggen aan de stukken, die zij indiende en de protesten die zij deed hooren; zulk een acte-stuk toch werd aan het concilie niet eens meegegeeld, veel minder daar besproken. Het officieuse orgaan van L. VEUILLOT durfde zelfs den spot te drijven met die „*papieren protesten*“, welke even als de vorige in de prullemand werden geworpen en waaraan de minderheid zelve niet de minste waarde hechtte!“ — En toen een voorstel tegen de herziene *orde der werkzaamheden*, ondertekend door meer dan honderd prelaten (en ook, wanneer ik goed ben ingelicht, door u hoogw.) was ingeleverd, moest de minderheid het beleven dat een *knoeiconcilie*, de Societeit van Jezus, er zich mee bemoeide en in de *Civiltà cattolica* zulk een beslist antwoord gaf, dat daarnaar het geheele concilie verder werd gericht (¹). Of dit nu goed en billijk was, of men zulk een houding der bisschoppen als een staaltje van getrouwe plichtsvervulling kan beschouwen, mogen anderen beoordeelen; maar wat mij persoonlijk betreft, ik kom er zoo sterk mogelijk tegen op.

Daarbij komt nog een andere zeer eigenaardige omstandigheid. Uwe excellentie zal wel even goed weten als ik, dat men bepaald het plan had het leerstuk *bij acclamatie* te doen aannemen, en dat de minderheid reeds in den aanvang van Januari omtrent de noodige maatregelen was overeengekomen, om dit tegen te gaan. De eenige reden, waarom die *acclamatie* echter niet beproefd werd, was daarin gelegen, dat men bang was voor een *schisma* (een scheuring). Nadat nu de herziene *orde der werkzaamheden* was uitgegeven, en de onfeilbaarheidskwestie op een geheel onregelmatige wijze ter tafel was gebracht, gelijk zelfs een protest der minder-

heid in het licht zocht te stellen, maakte de vaste overtuiging, dat hun zaak verloren was, zich meester van het gemoed der leden, die tot de *minderheid* behoorden; begrepen ze, dat het hier niet meer te doen was om gronden uit *schriftuur* en *overlevering*, maar enkel en alleen om de vraag: *of het concilie met een scheuring zou eindigen, ja dan neen?* Enkele weinige bisschoppen spraken er reeds van, dat ze, met een excommunicatie beladen, huiswaarts zouden keeren; terwijl de anderen, de meesten in getal, allereerst onder elkander en daarna openlijk als hun meening uitspraken, *dat ze toch geen scheuring konden maken!* De *meerderheid* juichte. Het eenige argument, dat men nog hoorde, was: *Ubi PETRUS, ibi ecclesia* ⁽⁵⁾, — een totaal misverstaan woord van den H. AMBROSIUS. Daarmee was een ongehoord, zij het dan ook wellicht onbewust, verraad gepleegd aan de katholieke beginselen, welke alléén van kracht zijn tot vaststelling der geloofsleer; daarmee was men een weg ingeslagen, waarop men zelfs de wereldlijke macht van den paus tot artikel des geloofs kon verheffen, ja zelfs kon komen tot de bewering, dat de paus de Heere God zelf is ⁽⁶⁾; daarmee was eindelijk een beginsel ten troon verheven dat, zelf zuiver uitwendig van aard, ook weer slechts door uiterlijke middelen, door geweld of, om met den bisschop KETTLER te spreken, door *de oneindig hoogere rechtsmacht* kan verdedigd worden. Hoezeer, eindelijk, alleen de vrees voor eene *scheuring* de onderhandelingen leidde, kan uit het voorbeeld van u hoogw. duidelijk opgemaakt worden. In het dekreet over de onfeilbaarheid komt ook dit toevoegsel voor, dat op het concilie verder niet eens besproken is: *non autem ex consensu ecclesiae* ⁽⁷⁾, welke zinsnede de *meerderheid* tusschen de laatste algemeene vergadering van den 13^{den} Juli en de

openbare zitting van den 18^{den} dier maand er invoegde. Maar gij, hoogwaarde heer! keerdet naar Munchen terug zonder dit te weten, en *raadpleegdet daarover eerst met den hooggeëerden man, over wien gij tegelijk met mij den grooten ban hebt uitgesproken.* Op onderhandelingen, op onderzoek, of een nieuw toevoegsel van onberekenbaar wijde strekking overeenstemt met *bijbel* en *overlevering*, komt het dus blijkbaar niet meer aan. Slechts daaruit is het ook te verklaren, dat de bisschoppen der minderheid verzuim van plicht als getrouwe plichtsbetrachting konden en kunnen beschouwen; dat zij, in plaats van den 18^{den} Juli te stemmen, zich vergenoegden met een *papieren protest*, welks kracht zij zelve tegelijk weer poogden te verzwakken, omdat het de meest gegronde verwerping van het Vatikaansche concilie als *algemeen concilie* bevat. Maar zelfs deze en andere onregelmatigheden, welke u nauwkeurig bekend zijn, verhinderen u in het minst niet, om niet alleen zelf uwe onderwerping te betuigen, maar om ook anderen met geweld tot dezelfde onderwerping te dwingen!

Ik zou nu nog kunnen spreken over die acten, welke tijdens het concilie van de minderheid uitgingen en de wezenlijke gebreken van het concilie in het licht stellen; maar ze zijn, hoogwaarde heer! u, even goed als aan anderen, voldoende bekend. Slechts hierop wil ik de aandacht vestigen, dat het op zijn zachtst gesproken, zeer in het oogvallend is, dat uwe excellentie een verwijzing naar deze stukken en een daaruit ontleende vergelijking van uwe houding na het concilie *een stapelen van de eene onwaarheid op de andere* noemt. De geloovigen hebben het recht voor God en menschen om hun tegenwoordig spreken en handelen te vergelijken met hetgeen gij deedt, toen gij verplicht waart te spre-

ken en te handelen; en wanneer zich dan bij u een rechtstreeksche tegenspraak vertoont tusschen 1870 en 1871, moet uwe excellentie zelve er de schuld van dragen. Daartoe heb ik het materiaal geleverd in mijne *Documenta*, enz. — Daarin bevindt zich ook een zeer merkwaardig geschrift ⁽⁸⁾ hetwelk, omdat het als memorie onder de kardinalen werd rondgedeeld en afkomstig is van een lid van het concilie uit den vóórlaatsten maand der Vatikaansche vergadering, in waarde en beteekenis bijna gelijk staat met een officieel acte-stuk. Wie kan nu op grond van dit, zoowel als van de acte-stukken der minderheid, zonder blozen nog spreken over de *algemeenheid* van het Vatikaansch concilie? En wanneer gij, hoogwaarde aartsbisschop! in een uwer laatste herderlijke brieven u vooral beroept op de *vrijheid* van het concilie, veroorloof mij dan u te herinneren aan een zeer merkwaardig voorval, dat tusschen u en mij te Rome plaats had.

Toen ik den laatsten maal de eer had uwe excellentie te Rome te spreken, hebt gij mij in allen ernst aangezocht: *zijne eminentie, den kardinaal prins HOHENLOHE over te halen, om, zonder acht te geven op zijne persoonlijke overtuiging, met non placet* ⁽⁹⁾ *te stemmen*. Deze wonderbaarlijke opdracht hebt gij zoeken te rechtvaardigen door de bewering, dat, wanneer een te Rome resideerende kardinaal den moed had *non placet* te stemmen, de volgende stemgerechtigden ook wel moed zouden krijgen om hetzelfde te doen. Kan men na zulk een belijdenis, die ik letterlijk uit uw mond heb vernomen, nog spreken over een *vrijheid* van stemming? Is er dan misschien tusschen den tijd van dit gesprek en den 18^{den} Juli ook verandering gekomen in den toestand? Volstrekt niet, want nog op den 17^{den} Juli verklaarde uwe excellentie met 55 en meerdere kardinalen en

bisschoppen, dat gij het niet waagdet „openlijk en in het aangezicht van den paus *non placet* te zeggen” (10). Uwe excellentie zal zich nog wel de onderhandelingen herinneren, welke aan dit actestuk voorafgingen en aan de woorden: *openlijk en in het aangezicht van den paus*, zulk een hoog ernstige beteekenis geven. Dacht men er wellicht ook tegelijk aan, dat de paus 't zijn eminentie den kardinaal prins SCHWARZENBERG maar niet kan vergeven, dat deze het waagde om bij de afkondiging van het leerstuk der *immaculata conceptio* (11) een *non placet* te doen hooren? Moet ik misschien nog herinneren aan de eigenaardige wijze, waarop een *unanimis consensus* (12) bij de derde openbare zitting tot stand kwam?

Maar wat spreek ik verder! De vrees voor een *scheuring* doet al die dingen vergeten! Men onderwerpt zich aan *alles*, hoe het ook tot stand is gekomen en hoe weinig ook de nieuwe artikelen des geloofs, zelfs naar de overtuiging dergenen die er zich aan onderwerpen, op *schriftuur* en *overlevering* gegrond zijn!

Kon ik alzoo naar dezen loop van zaken slechts op datgene mij voorbereiden, wat thans werkelijk plaats heeft gevonden, nog meer kon ik er op rekenen, wanneer ik het gedrag van uwe excellentie zelve naging. Het aanzoek, dat gij bij mij deedt en waarvan ik zoo even sprak, toont zulk een monsterachtige miskennis der gewetensplichten van anderen, dat ik wel niet op toegevendheid en billijke beoordeeling van mijn gewetensbezwaren van uwe zijde kon rekenen; hoewel men mij wel algemeen zal toestemmen, dat het voor mij, *indien* het ooit mogelijk ware, moeilijker dan voor ieder ander moet zijn dat alles te vergeten, wat ik te Rome gezien en beleefd heb. 't Is niet aan een ieder ge-

geven, om zich zoo spoedig te verzoenen met het verdichte: *Roma locuta est* ⁽¹³⁾, waarmee uwe excellentie na uw terugkeer uit Rome de geheele theologische faculteit hebt ontvangen. Men kan wellicht meenen, dat er nog eenig recht bestaat tot het opwerpen der vraag: „Hoe is zulk een spreuk toch in de wereld gekomen?” Niet een ieder, hoogwaarde heer! brengt zijn geweten tot rust met de verzekering: *Gij weet toch, mijne heeren! dat er in de kerk en in de leer altijd veranderingen hebben plaats gehad*; dewijl men juist als katholiek weet, dat dit, ten minste wat de leer betreft, *nooit mag* plaats hebben.

Maar mijne bezorgdheid vermeerderde nog, toen uwe excellentie juist het tegendeel deed van hetgeen op voordracht van den hoogwaarden aartsbisschop HAYNALD, te Rome nog door de minderheid was afgesproken en door u hoogw. zoowel aan de theologische faculteit, even als door den bisschop van Augsburg aan enkele harer leden is meegedeeld: *dat namelijk de minderheid slechts gemeenschappelijk verder zou handelen*. Hetzelfde had ook de bisschop van Ermeland, in zijn diocees terugkomende, gezegd, zoodat hij aanvankelijk niet kon besluiten om op gedane uitnoodiging naar Fulda te gaan, en schriftelijk den raad van andere ambtgenooten trachtte in te winnen. Uit de brieven van een Duitschen en buitenlandschen bisschop is hetzelfde feit geconstateerd. Moest men nu niet aan alles gaan twifelen, toen enkele bisschoppen der minderheid te Fulda bijeenkwamen, eigenmachtig voorgingen en alles loochenden wat ze te Rome met hun eigen naam bekrachtigd hadden ⁽¹⁴⁾; ja, zelfs in het later bekend geworden protokol verklaarden, dat *niemand der ondertekenaars iets wist van de bovenvermelde afspraak?* Maar wat moet men er wel van zeggen,

dat de bisschoppen te Fulda vergaderd, later dááruit een argument voor de geldigheid van het concilie afleidde, en een *unanimis concensus* wilden constateeren, dat de overige leden der minderheid tegen die handelingen te Fulda niet protesteerden? Waarlijk! het *divide et impera* (¹⁵) behaalde ook hier weer de zegepraal! Maar, zegt men, de ophanden zijnde vergadering van katholieke geleerden te Neurenberg heeft de bisschoppen naar Fulda doen reizen. Inderdaad? Waarom heeft u hoogw. dan niet aan de daaraan deelnemende priesters verboden er heen te gaan, terwijl gij met het plan daartoe toch bekend waart? Waarom heeft de bisschop van Augsburg een, die er deel aan nam, en die te voren door een ander geleerde vergezeld naar hem te Augsburg was gereisd, zelfs opgewekt om de vergadering bij te wonen, met deze toelichting: *de bisschoppen zouden de res integra (de zaak onaangeroerd) laten en de vergadering kon zeer goed de oekumeniciteit van het concilie bestrijden?* Maar toen nu die vergadering, wier verklaring ten gevolge van het voorgevallene te Fulda niet eens openbaar was gemaakt, de aanleiding werd tot het bekende schrijven van uwe excellentie aan onze faculteit, — ja, toen was het niet langer mogelijk te betwijfelen, dat gij van plan waart om tot de uiterste middelen uw toevlucht te nemen, hoewel het *placetum regium* (¹⁶) u in den weg stond. Maar altijd had ik toch, hoogwaarde heer! van u verwacht, dat gij een onpartijdigen en rechtvaardigen weg zoudt hebben ingeslagen.

Uwe excellentie sloot alle verdere discussiën met het uitspreken der groote excommunicatie over mij door middel van een bisschoppelijk-dekreet, waarin vermeld staat dat het: *op voldoende rechtsgronden geconstateerd is, dat Prof. Dr. J. FRIEDRICH de dui-*

delijke en onwraakbare geloofsbesluiten der katholieke kerk voortdurend en met volle bewustheid hardnekkig blijft loochenen, en dat ik daarom schuldig zou zijn aan het crimen haereseos externae et formalis (17). Drukken deze woorden van het dekreet werkelijk uwe meening uit, hoogwaarde heer? Ik kan 't niet gelooven, dat gij in zulk een gewichtige en hoog ernstige zaak zóó kunt handelen. Met mij aldus te excommuniceren meent gij zeker een oordeel te hebben uitgesproken, dat voor Gods rechterstoel geldig is, ja wellicht mijn lot voor de eeuwigheid beslist. En toch — want al wat binnen in mij is, komt er tegen op — is ieder dier woorden onjuist, om niet te zeggen: *onwaarheid is hier op onwaarheid gestapeld*. En daarom kom ik zoo krachtig en beslist mogelijk tegen uw vonnis op.

't Is *niet* waar, dat de mij te laste gelegde schuld op voldoende rechtsgronden geconstateerd is. Om dit te kunnen beweren, had uwe excellentie een kerkwettig proces tegen mij moeten instellen. Gij hebt echter — wonderlijk genoeg! — u gerechtigd geacht dat achterwege te kunnen laten. Maar wanneer uwe excellentie dezen zeer noodzakelijken vorm niet verwaarloosd had, zou het immers duidelijk aan het licht zijn gekomen, wat eigenlijk de kwestie is; want mijne zoo heldere en duidelijke verklaring van den 28sten November ten vorigen jare schijnt — indien zij over 't algemeen een nauwkeuriger lezing waardig geacht geworden ware — daartoe niet voldoende te zijn geweest.

Want dat ik *duidelijke* (18) *en onwraakbare geloofsbesluiten der katholieke kerk hardnekkig en met volle bewustheid loochenen*, — die beschuldiging is door en door valsch. Hieronder schuilt een verwarring van begrippen, die men ten minste niet moest aantreffen in een aartsbisschoppelijk ordina-

riaats-dekreet, waarin de zwaarste kerkelijke straf wordt uitgesproken, en dat daarom doet veronderstellen, dat het op de rijpste overweging is gegrond. Het maakt toch een groot verschil, of men de onfeilbaarheid en de besluiten van een algemeen concilie loochent, dan wel beweert, dat een concilie, hetgeen voor *algemeen* wil doorgaan, werkelijk geen *algemeen* concilie is. Daarom zeide ik in mijn eerste verklaring: „Het betreft hier niet een zaak des geloofs, niet de onfeilbaarheid van een *algemeen* concilie, maar een zuiver historisch feit.” Ik zette verder uiteen, dat de katholiek zich aan een *algemeen* concilie moet onderwerpen, wanneer het ontwijfelbaar vast staat, dat het inderdaad *algemeen* was en als zoodanig uitspraak deed; maar dat juist dit, volgens mijne daar breeder ontwikkelde overtuiging, niet het geval was met de Vatikaansche kerkvergadering; dat ik naar mijn beste weten en in gemoede het Vatikaansch concilie op zijn hoogst kon rangschikken onder de kategorie van die conciliën, wier *algemeen* karakter betwijfeld wordt. Hoe kan men hier dan spreken van *hardnekkige en wèl bewuste loochening van duidelijke en onwraakbare geloofsbesluiten der katholieke kerk?*

En daarom kom ik met allen nadruk en klem op tegen deze beschuldiging in het excommunicatiebesluit, en verklaar haar voor door en door vals.

Daar ik nu, volgens het gezegde, de onfeilbaarheid van een *algemeen* concilie in geen deele heb geloofend, is het iets volstrekt ongehoords de dwaling, waarin ik ten opzichte van een feit zou vervallen zijn, een *haeresis externa et formalis* te noemen. Wanneer uwe excellentie zulke grondstellingen belieft te verkondigen, dan wil ik wel ronduit erkennen, dat ik en vele anderen lang vóór het Vatikaansche concilie formeele kettters zijn geweest. Dan

hebt ook gij, hoogwaarde heer! en alle andere Duitsche (en Italiaansche) bisschoppen u sedert jaren schuldig gemaakt aan de begunstiging der ketterij in uwe diocesen; ja dan zijt gij zelf reeds sints lang in de termen vervallen van *ipso facto* ⁽¹⁹⁾ geexcommunicerd te worden, door te hebben toegelaten, dat ALZOG's kettersche kerkgeschiedenis in handen uwer geestelijkheid kwam. Of is het u, hoogwaarde heer! onbekend, dat daarin het Florentijnsche concilie niet onder de *algemeene* wordt meegerekend? Is dan het vijfde Lateraansch concilie algemeen als oekumenisch erkend? Alleen het feit, dat men het tot op dit oogenblik nog niet eens is omtrent het aantal der *algemeene* conciliën, en des niet te min zij die de *algemeenheid* van een concilie bestrijden, even goed als die welke haar aannemen, katholieken zijn, — reeds dit feit alleen is een voldoende bewijs, dat uwe excellentie mij zonder grond beschuldigt van ketterij. — Of is er misschien sedert den 18^{den} Juli 1870 ook al een nieuw kerkrecht ingevoerd? 't Is best mogelijk; maar dan kan ik slechts verklaren, dat het een nieuwigheid is, die tot den huidigen dag ongehoord was, naardien men vroeger, zooals ik heb opgemerkt, eeuwen lang kon strijden over de *algemeenheid* van een concilie en niemand, vóórdat de twistvraag was uitgemaakt, kon gedwongen worden, of tot op dit oogenblik gedwongen wordt tot erkenning der besluiten van zulk een concilie, op straffe der excommunicatie, als beloopen door de misdaad van formeele en openlijke ketterij.

Maar wanneer uwe excellentie had gemeend, dat ik in dit opzicht dwaalde, dan was het uw plicht geweest, mij van dwaling te overtuigen. Ik heb u, hoogwaarde heer! een reeks van bedenkingen en gronden tegen de *algemeenheid* van het Vatikaansch

concilie kenbaar gemaakt; ik heb mij cenmaal tot u gericht met het uitdrukkelijk verzoek om terechtwijzing.

En wat hebt gij gedaan? In strijd met het voorbeeld van den *Goeden Herder*, hebt gij mij elke onderrichting kort en goed geweigerd en, zonder zelfs mijne gronden of bedenkingen voor onhoudbaar te verklaren, hebt gij u eenvoudig bepaald tot de verklaring, dat gij als: KATHOLIEKE AARTSBISSCHOP *de algemeenheid van het concilie en de wettigheid van zijne besluiten met al de macht, aan uw ambt verbonden wilt erkend zien en zult handhaven*. Met andere woorden: Op bedenkingen kunt gij geen acht slaan; het komt er hier alleen op aan, een *scheuring* te voorkomen; terwijl, zooals ik reeds in mijn eerste verklaring heb aangemerkt, de vrees daarvoor uit de lucht is gegrepen, reeds daarom alleen, omdat, hoewel er nog andere conciliën zijn, wier *algemeenheid* betwijfeld werd en wordt, in de kerk daardoor toch geen scheuringen zijn ontstaan.

Op grond van dit een en ander verklaar ik dan ook, dat *uw handeling ten opzichte van mij niet alleen onbillijk is, maar ook van nul en geener waarde en zonder kracht van werking*. En nu ik langs den regelmatigigen weg mijn recht niet kan handhaven, zie ik mij gedwongen het laatste middel aan te grijpen en mijn zaak voor den rechterstoel van God zelve te brengen (²¹).

Ook op grond van andere redenen kan ik niet berusten in uw oordeel. Door de rechtsgeleerde faculteit der koninklijke universiteit alhier werd reeds in den jare 1869 de ambtelijke verklaring afgelegd, dat de pauselijke onfeilbaarheid in tegenspraak is met de grondwet van Beieren; dat dezelfde tegenspraak bestond met de grondwetten der Staten van onzen tijd in 't algemeen, constateerde en verklaarde

al verder een groot aantal bisschoppen (waaronder ook, als ik mij niet bedrieg, uwe excellentie) te Rome op de acten van het concilie; eindelijk blijkt hetzelfde zoo duidelijk mogelijk uit de officiële acten van het concilie zelf. Het geldt hier de invoering en handhaving, ja verscherping van den *Syllabus*, dien trouwens de bisschop van Regensburg in een herderlijken brief van het vorige jaar reeds voor onfeilbaar heeft verklaard en den katholieken als een artikel des geloofs ter aanneming heeft voorgeschreven. Uit aanmerking daarvan heeft dan ook het koninklijk staatsministerie voor eeredienst en onderwijs de afkondiging der leerstellingen van den 18^{den} Juli 1870 afhankelijk gemaakt van het voorafgaand verkrijgen van het *Placetum regium*; terwijl het zich nog duidelijker heeft uitgesproken in zijn verklaring ten aanzien der kerkelijke aangelegenheid te Mering, en in zijn bescheid op het verzoek des aartsbisschops van Bamberg tot verleening van het *Placet*. Wie nu, even als ik, als staatsdienaar den eed op de constitutie heeft gedaan en aan de overheid gehoorzaam moet en wil zijn, — die kan volstrekt niet, zonder eedbreuk en zonder aan de overheid ongehoorzaam, maar daardoor tevens strafschuldig te worden, in uwe plannen deelen; maar dan ook een straf dien ten gevolge door u uitgesproken, onmogelijk voor rechtmatig erkennen. 't Was ook de plicht van **uwe** excellentie aan de overheid gehoorzaam te zijn, en allereerst het koninklijk *Placet* te verzoeken. In plaats van dat te doen hebt gij, hoogwaarde heer! tot mijne niet geringe verbazing, u ontslagen gerekend van de gehoorzaamheid aan het koninklijke gouvernement, en hebt gij een openlijke oppositie tegen haar begonnen; terwijl gij toch nog op den 26sten Februari van het vorige jaar u te Rome zeer verontrust verklaardet over de openhartige

en ronde verklaring van een Beierschen bisschop, dat hij *tegen de Beiersche regeering opzettelijk oppositie maakte en maken zou.* — En nu gaat het mij wel niet aan, hoe *gij* uwen plicht van gehoorzaamheid aan de overheid opvat en daaraan voldoen wilt; maar ik moet, met den meesten nadruk, uwe poging afwijzen om, zoo mogelijk, mij, een staatsambtenaar, door middel van geestelijke censuren te dwingen, denzelfden weg van ongehoorzaamheid op te gaan. Zoo ver gaat evenmin uw recht niet tegenover uw geestelijkheid, als mijn plicht van gehoorzaamheid jegens u als hoofd mijner diocees.

Wanneer overigens uwe excellentie steeds alle mogelijke moeite doet om te verzekeren, dat de dekreeten van den 18^{den} Juli des vorigen jaars met onze grondwet niet in strijd zijn, dan zult *gij* 't mij wel veroorlooven de aanmerking te maken, dat er aan deze uwe verzekeringen hoegenaamd geen waarde mag gehecht worden. Ik wil er niet op wijzen, dat *gij* in 1870 te Rome het tegendeel hebt beweerd, van hetgeen *gij* nu beweert; de geschiedenis van het Vatikaansche concilie heeft ons helaas! maar al te duidelijk geleerd, welke waarde wij hebben te hechten aan het gezag als leeraar of in 't algemeen aan de verzekering van één of zelfs van een groot aantal bisschoppen; buitendien is, sedert de afkondiging van de onfeilbaarheidsleer, die waarde voor het episkopaat geheel en al te niet; en heeft men voortaan slechts aan Rome te vragen: Hoe iets verstaan moet worden. Maar hoe kunt *gij* toch, hoogwaarde aartsbisschop! in gemoede meenen, dat onze grondwet niet geschonden moet worden door het aannemen en handhaven der Vatikaansche besluiten, wanneer *gij* slechts het derde hoofdstuk (*de primatu*) dier besluiten in den zin van Rome, zooals die in het officiële schema uitgedrukt is, uitlegt? Hoe dit

ook zij, — in dit punt hebben noch de verzekeringen van uwe excellentie, noch die der hoogwaarde pastoors en coöperatoren van Munchen de minste waarde; want in hetzelfde oogenblik, waarin gij allen roem draagt op uwe gehoorzaamheid jegens de overheid, maakt gij u schuldig aan de schreuwendste ongehoorzaamheid tegenover haar. Hier hebben, overeenkomstig onze instellingen, slechts de koninklijke staatsregeering en desnoods de wetgevende machten in Beieren ons te zeggen, wat zij al of niet met onze grondwet bestaanbaar achten. De eerste heeft reeds in de vermelde besluiten haar meening uitgesproken, en daarmee is voor mij, en voor de onderdanen in Beieren, welke de verplichte gehoorzaamheid aan den staat niet willen opzeggen, de vraag voorloopig beantwoord.

Ten slotte, hoogwaarde aartsbisschop! nog deze verzekering. Indien ook allen zich buigen voor uwe *oneindig hoogere rechtsmacht*, IK zal er mij nooit voor buigen, om aan de waarheid ontrouw te worden. De zending naar Rome heb ik niet begeerd; maar des te eerder zie ik dan ook daarin een bijzondere leiding van God, om mij tot getuige te maken van een der merkwaardigste gebeurtenissen in zijn kerk. Ik zal, mij niet bekommerende om druk en vervolging, tot mijn einde toe er getuigenis van geven; en ik weet, dat zij waar is, omdat zij waar bevonden is geworden, totdat *de oneindig hoogere rechtsmacht* zich liet gelden. Reeds te Rome heb ik meermalen den aanstaanden ondergang van den Kerkelijken Staat voorspeld, maar ik dacht toch niet, dat mijn voorspelling zoo spoedig zou vervuld worden. Door de herderlijke brieven der bisschoppen, waarvan enkelen zelfs in dien ondergang het heil der kerk hebben gezien, zal de Kerkelijke Staat niet hersteld worden. Zoo min

ik in dit punt heb gedwaald, evenmin zal ik mij ook wel hierin bedriegen, wanneer ik beweer: over korter of langer tijd zal ook het concilie van Rome in zijne *geheele nietigheid* worden erkend. De herderlijke brieven der bisschoppen, die heden loochenen, wat zij zelve vroeger gezegd of geschreven hebben, zullen op den duur niet bij machte zijn om het staande te houden.

Al moge dan ook in de kerk voor een wijle *macht boven recht* gaan, — ten laatste moet het recht en de waarheid toch zegepralen.

En wie voor recht en waarheid strijdt, die strijdt voor God.

Uwe excellentie ontvang, enz.

MUNCHEN, 27 April 1871.

Dr. J. FRIEDRICH,
Prof. in de theologie.

A A N T E E K E N I N G E N .

¹⁾ 't Stond al niet beter geschapen met de bisschoppelijke secretarissen, welke tijdens het concilie eensklaps figureerden als bisschoppelijke *theologen*. Een ieder begrijpt toch wel, dat het lezen van eenige vlugschriften *vóór* en *tegen* de een of andere zaak, daarom nog niet een wetenschappelijk onderzoek mag genoemd worden; neen, maar dat men zich de moeite moet getroosten om de geheele ontwikkeling der leer te leeren kennen en kritisch te onderzoeken. Maar daartoe wordt een langdurig en moeielijk onderzoek der bronnen vereischt, die ten opzichte der door ons behandelde kwestie een geheele bibliotheek van groote en dikke folianten omvat, welke die heeren misschien nooit gezien en nog veel minder gelezen hebben. De *Theoloog* van uwe excellentie zelve kon korten tijd *vóór* zijn afreize van hier nog niet eens de plaats in den H. IRENAEUS (later zoo op den voorgrond gesteld) vinden, zoodat ik ze — omdat IRENAEUS zelf niet voorhanden was — voor hem nog uit zijne boeken moest opzoeken in de Apologetiek van *Drey!* Ik zal hier maar zwijgen over een ander zeer karakteristiek en lang niet vleiend woord, dat dezelfde man sprak ten aanzien van de bisschoppen, wat dit punt betreft.

²⁾ Als een staaltje van godgeleerde *kwakzalverij*, zooals een der vaderen van het concilie zelf in mijn tegenwoordigheid het noemde, kan het geschrift over de onfeilbaarheid dienen, dat geschreven is door den bisschop GHILARDI van Mondovi, een man, op wien ik gewezen werd als op een der wetenschappelijkste bisschoppen van Italië, en welk geschrift tijdens het concilie werd rondgedeeld. Niet beter is het gelegen met het geschrift van CARDONI, dat door de dogmatische commissie van voorbereiding was goedgekeurd, en met de pennevruchten van MANNING en DECHAMPS, welken laatsten ik, in het Februari-nummer der *mededeelingen* van de zittingen der Muncher-akademie (1871), van een opzettelijke vervalsching ten gunste der onfeilbaarheidsleer heb overtuigd.

³⁾ Een hooggeplaatst geestelijke, die met den loop van het concilie nauwkeurig bekend is, en op vriendschappelijken voet staat met vele bisschoppen van Duitschland en andere landen, schreef mij laarom te recht: *De bisschoppen kunnen wel zeggen, dat zij zich onderwerpen uit liefde tot de kerk, maar ieder ander woord uit hun mond is een frivoliteit.*

⁴⁾ *Civiltà Catt.* ser. VII vol X, quaderno 481. In deze aflevering

vereenzelvigt zich feitelijk de redactie der „Civiltà“ of de Societeit van Jezus met het episcopaat en de kerk, ja zelfs met den heiligen Geest. Bladz. 21: *Accusare dunque la Civiltà Catt. per questo capo o l'Univers, vale altrettanto che accusare l'Episcopato nella sua quasi totalità, accusare il clero, accusare l'universalità dei cattolici, accusare, in altri termini, l'intera chiesa, e lo Spirito di Dio che la muove.* Dat is:

Op dit punt aldus de *Civiltà Catt.* of *l'Univers* te beschuldigen, is hetzelfde als het geheele episcopaat, de geestelijkheid, alle katholieken te zamen te beschuldigen, met andere woorden, de geheele kerk en Gods Geest die haar bestuurt.

5) *Waar Petrus is, daar is de kerk.*

6) Het laatste preekte men te Rome tijdens het concilie; in heelden werd het aanschouwelijk gemaakt, en volgens couranten heeft bisschop MARTIN er op gezinspeeld in een herderlijken brief; voor het eerste levert de *Civiltà* sedert jaar en dag het bewijs uit den Bijbel (!?).

7) Maar niet volgens de overeenstemming der kerk.

8) *La liberté du concile et l'infaillibilité:* de vrijheid van het concilie en de onfeilbaarheid.

9) *Neen:* dus tegen de onfeilbaarheid.

10) *Documenta 1, 264: palam et in facie Patris dicere: Non placet.*

11) Het leerstuk der onbevleete ontvangenis van Maria.

12) Eenparige uitspraak.

13) *Rome heeft gesproken.*

14) Het ongeloofelijkste is in onze dagen mogelijk. Naardien de meeste Duitsche bisschoppen der minderheid niet te Fulda waren opgekomen, lieten de aanwezigen door de drie Duitsche bisschoppen der meerderheid en door bisschoppen, welke niet eens te Rome waren geweest, of zoo pas waren benoemd en nog niet eens geconsacreerd waren, zich zoo ompraten, dat alles, wat door hen in Rome gedaan en gesproken was, door hen voor onwaar werd verklaard.

15) *Verdeel en heersch* — de geliefkoosde leuze der Jesuiten.

16) De koninklijke goedkeuring.

17) De misdaad van openlijke en formeele ketterij.

18) De meerderheid der theologische faculteit en eerwaarde pastoors van Munchen schijnen intusschen het bijzondere privilegie te hebben om over de *onduidelijkheid* der dekreeten te mogen spreken! Hetzelfde geldt omtrent de: *Historisch-politische bladen.* — Ja, zelfs een bisschop van Hefele mag het aan zijn geestelijkheid zeggen! Voor mij alleen moeten ze *duidelijk* zijn!

19) Feitelijk.

20) *Recurrendum dico ad alia remedia.... puto ut causa agatur coram Deo via supplicationis et orationis aut divinae remunerationis.*

Bij de Uitgevers dezes is mede verschenen :

ZAL DE PAUS OP HET AANSTAANDE CONCILIE ONFEILBAAR VERKLAARD WORDEN? *De veroordeeling van Paus Honorius*, door P. LE PAGE RENOUF uit het Engelsch, met een inleidend woord door J. A. VAN BEEK, Pastoor bij de Biss. Klerczy te Dordrecht f 0.60.

BESCHOUWINGEN OVER DE PAUSELIJKE ONFEILBAARHEID, door J. A. VAN BEEK, Pastoor bij de Biss. Klerczy te Dordrecht, naar aanleiding van de aanvallen van *de Tijd, de Kath. Stemmen* en den eerw. heer C. J. WILLEMS, R. K. P. te Rotterdam, op de brochure: „*Zal de Paus op het aanstaande Concilie onfeilbaar verklaard worden?*” f 0.75.

BRIEVEN AAN DEN AARTSBISSCHOP VAN MECHELEN, door A. GRATRY, Priester van het Oratorie, lid van de Fransche Akademie. Uit het Fransch vertaald. Met een inleidend woord van J. HELJKAMP, R. K. Priester en Pastoor bij de Oud-Bisschoppelijke Klerczy te Schiedam f 2.25.
